

редакцій, але й докорінно змінила саму структуру інформаційного простору регіону, вплинувши на подальший розвиток журналістики в міжвоєнний період.

Галицька преса напередодні Першої світової війни відігравала надзвичайно важливу роль у формуванні національної свідомості, мобілізації громадян та поширенні політичних ідей серед різних етнічних спільнот регіону. Польські, українські та єврейські видання разом створювали різноманітний і багатонаціональний інформаційний простір, який відображав складні культурні, політичні та соціальні взаємодії в Галичині. Українська преса, хоча і перебувала в меншості порівняно з польською, стала важливим інструментом боротьби за національні права та самоідентифікацію. Вона сприяла консолідації українського населення та піднесенню національно-визвольного руху. Видання на кшталт «Діла» були основними джерелами інформації для українців та впливали на формування політичних поглядів і прагнень.

Польська преса домінувала в інформаційному просторі, завдяки кращому доступу до ресурсів та підтримці австрійської влади. Вона не лише забезпечувала політичну мобілізацію поляків, але й формувала громадську думку на користь польських політичних та культурних інтересів. Польські газети мали значно більші тиражі і кращу інфраструктуру, що дозволяло їм ширше охоплювати аудиторію і впливати на суспільні процеси. Єврейська преса, хоча і не мала такого значного впливу, виконувала важливу функцію у висвітленні проблем та інтересів єврейської громади. Незважаючи на це, єврейські видання часто були слабше організованими, і деякі з них асимілювалися в польське культурне середовище. З початком Першої світової війни розвиток галицької преси зазнав серйозних ударів. Військовий стан, посилення цензури та економічні труднощі призвели до припинення діяльності багатьох видань, особливо українських та єврейських. Польська преса, хоча й постраждала, мала кращі шанси на виживання завдяки політичній підтримці та кращим матеріальним умовам.

Таким чином, галицька преса початку ХХ ст. була важливим інструментом політичної мобілізації та культурної самоідентифікації, але Перша світова війна суттєво змінила її розвиток, зупинивши багато важливих видань і створивши нові умови для медіапростору регіону.

Список використаних джерел

1. Крупський І. Мовна диференціація преси Галичини напередодні Першої світової війни // Вісник Львівського університету. Серія: Журналістика. 2014. Вип. 39(1). С. 245–252.

Любов СТРОМИЛЮК

кандидатка історичних наук, провідна наукова

співробітниця Національного заповідника «Софія Київська»

ПУБЛІКАЦІЇ «КИЇВСЬКИХ ЄПАРХІАЛЬНИХ ВІДОМОСТЕЙ»

ПІД ЧАС ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

На початку конфлікту обидві воюючі сторони готувалися до нетривалих бойових дій, бо вважалося, що тогочасні держави не можуть витримати напруги тривалої війни. Вона, у думках багатьох, мала тривати до Різдва 1914 р. Війна таки закінчилася до Різдва, але через чотири роки.

Звичайно, хід бойових дій на своїх сторінках висвітлювали періодичні видання російської імперії. До таких належали і «Київські єпархіяльні відомості» (далі – КЄВ). Ця газета Київської єпархії виходила з 1869 р., містила офіційну та неофіційну частину. В офіційній частині публікувалися урядові накази, розпорядження Синоду, керівництва єпархії та інших церковних установ. Наприклад, про вільні місця священників, переміщення кліру в межах єпархії тощо. У неофіційній частині розміщувалися матеріали з описом повсякденного життя духовенства, розвідки по церковній історії, а також замітки на актуальні теми духовного, культурно-освітнього життя, некрологи тощо [1].

Під час Першої світової війни кількість номерів була різною: газета видавалася двічі на місяць. Так, 1914 р. це 52 номери, але № 14/15 (6–13 квітня) та 51/52 (21–28 грудня) – спарені; 1915 р. – теж 52 номери, але № 12/13 (22–29 березня), 29/30 (12–26 липня), 51/52 (20–27 грудня) – спарені, один випуск об'єднав аж три номери – 46/47/48 (15–22–29 листопада). 1916 року друком виходять 52 номери, № 15/16 (10–17 квітня), 30/31 (24–31 липня), 32/33 (7–11 серпня), 45/46 (6–13 листопада), 51/52 (18–25 грудня) – спарені.

Проте у 1917 р. кількість номерів КЄВ зменшується до 50 на рік, але все частіше виходять друком спарені номери. Зокрема, № 14/15 (2–9 квітня), 20/21 (14–21 травня), 25/26 (18–25 червня), 28/29 (9–16 липня), 30/31 (23–30 липня), 32/33 (6–13 серпня), 34/35 (20–27 серпня), 36/37 (3–10 вересня), 38/39 (17–24 вересня), 44/45 (20 жовтня – 5 листопада), 46/47 (12–19 листопада) – спарені, а аж три номери об'єднано в один № 48/49/50 (3–10–17 грудня). Все частіше випуски КЄВ обмежувалися виключно «офіційною частиною», кількість сторінок – невелика. До речі, першу сторінку останнього номеру 1917 р. публікували українською мовою [2, с. 365–366]. Публікації про вступ російської імперії у війну з'явилися на сторінках КЄВ з середини 1914 р. у так званих «Офіційних» і «Неофіційних» частинах. З кожним роком, залежно від перебігу воєнних дій, змінювався характер публікацій.

У російській імперії духовенство зустріло війну зі сподіваннями на те, що слов'яни об'єднаються під проводом росії на основі православ'я [3]. У перших публікаціях йшлося про нав'язану війну, робився заклик до священників аби вони ні на мить не залишало свою паству. Автори звертали увагу читачів, що матеріальну допомогу родинам солдатів надавало Володимирське братство чи приходське «попичительство», грошові пожертви збирали монастирі [4, с. 882], за їх відсутності пропонувалося створити спеціальну «попичительську раду», як те рекомендував Св. Синод [5, с. 377–379]. Пожертвування збиралися і на користь бідних родин військових [6, с. 589–591], і родинам пораненим та хворих воїнів [7, с. 561–566, 883]. Такі «воззванія» публікувалися майже у кожному номері газети.

Згодом Братство святого Володимира виступило з ініціативою пошиття теплих жилетів та «портянок» [8, с. 966]. Пропонувалося робити жертвування натільних хрестиків, іконок, Євангелій, молитовників і духовних книг та брошур, а також грошей для їх придбання. Адже поранені, на думку церковного керівництва, цього теж потребували [9, с. 881; 10, 969]. Автори публікацій, озвучуючи офіційну позицію імперського уряду та церковного керівництва, закликали допомагати пораненим солдатам російської імперії та... «руським галичанам». Адже «... не їх вина, що були вони у ворожому стані. Господь приводить їх до нас, щоб з'єднатися з нами навіки» [11, с. 968; 12, с. 1184–1185].

Автор статті «Думки християнина» наводив аргументи про релігійне підґрунтя Великої війни та переконував у неминучості перемоги «російської зброї» [13, с. 76]. Свідченням цього, на думку священника, були вияви Божої милості, чуда на війні, бо так «перст Божий явно показує, на чій стороні Його милість, благовоління та допомога» [14, с. 76].

Після Галицької битви 5 (18) серпня – 8 (21) вересня 1914 р. сторінки декількох випусків «Київських єпархіальних відомостей» інформували про здійснення подячних молебнів [15, с. 959; 16, с. 885–886]. Окрім того, здійснювалися молебні з приводу свята тверезості [17, с. 885]. Прикметно, що в успішному захопленні м. Самбора вбачали допомогу святителя Павла Тобольського. Мовляв він звідти родом, а похований в Успенському соборі Києво-Печерської лаври [18, с. 952]. Ще в одній публікації 1915 р. наголошувалося про часті небесні знамення. Навіть перераховувалося, кого бачили у видіннях-знаменнях воїни [19, с. 275–276]. Проте жодних подробиць про згадані автором чуда не наводилося. Дослідницею А. Кізловою встановлено, що попри гостру потребу загалу в нових чудах, інформацію про них

оприлюднювали дозвано. Особливо на сторінках КСВ [20, с. 60–68]. Редколегія періодичного видання дуже обережно підходила до назви «чудо», відкрито вживаючи її на сторінках газети навіть не в усіх передруках текстів з інших видань. При цьому «повідомлення про вияви милості Божої, котрі безпосередньо стосувались учасників або цивільних жертв бойових дій Першої світової війни, як включалися до складу ширших матеріалів, так і скорочувалися порівняно з публікаціями в інших виданнях» [21, с. 67]. Поранених внаслідок бойових дій привозили до Києва. Дружинам священників (матушкам) пропонувалося взяти на себе утворення «дамських» гуртків, які б могли зайнятися приготуванням білизни для поранених [22, с. 884]. Довелося облаштовувати колишні монастирські приміщення на лазарети для хворих, одужуючих та на військові потреби на території Києво-Печерської лаври та інших монастирів Києва [23, с. 877]. Приймалися грошові пожертви від церков та монастирів на військові госпіталі, і духовенству, і населенню пропонувалося взяти участь у діяльності медичних установ [24, с. 566]. Так, Київський митрополит Флавіан розпорядився виділити 1 тис. рублів і навіть облаштувати під госпіталь (50 ліжок) верхній поверх Києво-Софійського митрополичого дому. «Поміщення це складається з декількох обширних та світлих кімнат, поруч з якими знаходиться домовою церква в ім'я священномученика Макарія, київського митрополита. Таким чином, поранені та хворі воїни, котрі будуть розміщуватися в лазареті Київського православного духовенства, не тільки знайдуть у ньому прекрасний догляд за їх хворим тілом, але й отримувати високу втіху для душі. ... особливим комітетом, під головуванням преосвященного Никодима, єпископа Чигиринського, другого вікарія Київської єпархії, вживаються заходи для швидшого облаштування лазарету...» [25, с. 880–881].

Після нищівної поразки російської армії під час східнопруської операції (17 серпня – 15 вересня 1914 р.) автори публікацій церковної газети знову пишуть про неочікуваний та підступний напад на російську землю [26, с. 877]. Священний Синод навіть наказав припинити «кружечний» збір пожертвувань в церквах імперії на голодуючих в Буковині та Галичині [27, с. 567].

Майже вся неофіційна частина другого півріччя 1914 р. присвячена сектантам, чий рівень моралі невисокий [28, с. 1169, 1163–1172, 1178–1183]. Навіть їх зовнішній вигляд, на думку одного з авторів таких заміток, викликав огиду. Так, пресвітер протестантської церкви в одному з сіл Київської єпархії, описаний наступним чином: «... молодий чоловік з лукавими, нахабними і хитрими очима» [29, с. 1169]. Сектанти – прихильники німецької культури і німців, які не висловлювали чіткого побажання перемоги російським військам, а «... обмежуються тільки туманним висловом про дарування Богом нашої батьківщини «допомоги та милості Божої»» [30, с. 1179]. Православне духовенство було стурбоване тим, що під виглядом благодійників сектанти здійснюють пропаганду серед поранених [31, с. 1182]. У той же час з'являються повідомлення про прохання сектантів поклонитися православним іконам або навіть про перехід до православ'я найбільш ревних з них [32, с. 742; 33, с. 377–388].

Наприкінці осені 1915 р. з'явилася публікація про збір харчових продуктів для біженців [34, с. 499–500]. Усе, що змогли зібрати впродовж 15–30 листопада, мали відіслати у першій декаді грудня «... до найближчої станції Південно-Західної залізниці ... для безкоштовного перевезення за призначенням, з видачею встановлених квитанцій» [35, с. 499].

Влітку 1917 р. російська армія вже була неспроможна вести повноцінні воєнні дії. До того ж в державному казначействі не залишилося коштів для фінансування. У росії панували антивоєнні настрої і питання територіальних поступок не цікавило підданих імперії, що розвалювалася. У квітні 1917 р. Київський митрополит Володимир під час Великодньої проповіді гаряче закликав вірян «... коритися Тимчасовому уряду, молитися за нього» [36, с. 116].

Дедалі більше митрополита київської кафедри хвилювали питання «матеріалістичного спрямування освіти». Збільшувалася «душевну скорбота» і настрої про «відділення південно-російської церкви від єдиної православної російської церкви» [37, с. 259]. На думку владики, «любов до свого рідного краю не повинна ... приглушувати і перемагати любов до всієї росії та до єдиної православної російської Церкви» [38, с. 262].

Отже, стислий аналіз публікацій свідчив про те, що на шпальтах КЄВ віддзеркалювалися позицію офіційної влади, а не суспільних настроїв. У критичні періоди автори намагалися заспокоїти вірян та запевняли їх у богообраності російської імперії та її монарха. Серед православного духовенства утверджувалася думка про необхідність створення окремої Церкви. У 1918 р. видання КЄВ було припинено.

Список використаних джерел

1. Ясь О. В. «Киевские епархиальные ведомости» Енциклопедія історії України: Т. 4: Ка-Ком / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: Наукова думка, 2007. URL: <http://resource.history.org.ua>
2. Киевские епархиальные ведомости (далі – КЄВ). 1917. № 48/49/50. С. 365–366.
3. Заєць О. В. Початок Першої світової війни за матеріалами православної періодичної преси (до сторіччя з дня початку). URL: <http://www.nbuv.gov.ua/node/1212>
4. КЄВ. 1914. № 36. С. 882.
5. КЄВ. 1914. № 31. С. 377–379.
6. КЄВ. 1914. № 39. С. 589–591.
7. КЄВ. 1914. № 36. С. 561–566, 883.
8. КЄВ. 1914. № 39. С. 966.
9. КЄВ. 1914. № 36. С. 881.
10. КЄВ. 1914. № 48. С. 969.
11. КЄВ. 1914. № 36. С. 968.
12. КЄВ. 1914. № 48. С. 1184–1185.
13. КЄВ. 1915. № 4. С. 76.
14. КЄВ. 1915. № 4. С. 76.
15. КЄВ. 1914. № 39. С. 959.
16. КЄВ. 1914. № 36. С. 885–886.
17. КЄВ. 1914. № 36. С. 885.
18. КЄВ. 1914. № 39. С. 952.
19. КЄВ. 1915. № 12–13. С. 275–276.
20. Кізова А. А. «Киевские епархиальные ведомости» про чудеса часів Великої війни (1914–1918 рр.) // Старожитності Лукомор'я. 2021. № 2 (5). Березень–Квітень. С. 60–68.
21. Кізова А. А. «Киевские епархиальные ведомости» про чудеса часів Великої війни (1914–1918 рр.) // Старожитності Лукомор'я. 2021. № 2 (5). Березень–Квітень. С. 67.
22. КЄВ. 1914. № 36. С. 884.
23. КЄВ. 1914. № 36. С. 877.
24. КЄВ. 1914. № 37. С. 566.
25. КЄВ. 1914. № 36. С. 880–881.
26. КЄВ. 1914. № 36. С. 877.
27. КЄВ. 1914. № 37. С. 567.
28. КЄВ. 1914. № 48. С. 1169, С. 1163–1172, С. 1178–1183.
29. КЄВ. 1914. № 48. С. 1169.
30. КЄВ. 1914. № 48. С. 1179.
31. КЄВ. 1914. № 48. С. 1182.
32. КЄВ. 1914. № 30. С. 742.
33. КЄВ. 1914. № 31. С. 377–388.
34. КЄВ. 1915. № 46/47/48, С. 499–500.
35. КЄВ. 1915. № 46/47/48, С. 499.
36. КЄВ. 1917. №№ 14/15. С. 116.
37. КЄВ. 1917. № 32–33. С. 259.
38. КЄВ. 1917. № 32–33. С. 262.